

שלום וברכה!

קואליציית עיקר היא קואליציה של 27 ארגונים הפועלים יחד לפתרון בעיית העגונות ומסורבות הגט במסגרת ההלכה.

הקואליציה קבעה יום לימוד ארצי בנושא העגונה ומסורבת הגט בסמוך ליום העגונה הבינלאומי, המצוין בתענית אסתר. הקואליציה רואה חשיבות רבה בחשיפת ציבור הלומדים/ות למקורות ההלכתיים העוסקים בבעיית העגונה ומסורבת הגט ולמגוון הפתרונות המצויים בהלכה לבעיה קשה זו. הקואליציה פונה לצבור הלומדים/ות להקדיש מזמנם/ן ללימוד הנושא.

בחוברת מגוון מקורות הלכתיים. המקורות מסודרים על פי נושאים - בכל נושא מובאים המקורות בסדר כרונולוגי, המסמן גם את המדרג מבחינת התקופות ההלכתיות של המקורות.

כמו כן כלולה בחוברת הצעה למערך שיעור הסוקר מספר מקורות המתייחסים לבעיית העגונה, מתוך המגוון הרחב המצוי בחוברת, וכן את הפתרונות השונים המצויים בהלכה.

תודה מיוחדת לדיאנה וילה, לרחל לבמור, לענת סילברסטון, לעטרה קניגסברג ולבת-שבע שרמן-שני, חברות קואליציית עיקר, על תרומתן לפרויקט.

אל לנו לשכוח כי כחברה מוטלת עלינו חובה להציל עשוק מיד עושקו ולפעול לחברה מתוקנת!

"אטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה" (משלי כ"א, י"ג)

רובין שיימס, עו"ד
מנכ"ל קואליציית עיקר

מקורות ללימוד בצוותא - יום העגונה הבינלאומי - תענית אסתר - פתרונות בהלכה לסרבנות הגט

1. דברים פרק כ"ד, פסוק א'
כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָעֵלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מִצָּא בָּהּ עָרֹת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֹת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ.
2. יבמות פרק י"ד, משנה א' אינו דומה האיש המגרש לאשה מתגרשת שהאשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו.
3. תוספתא כתובות (ליברמן) פרק י"ב, הלכה ג'
יתר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא.
4. תלמוד בבלי, יבמות דף פ"ח, עמוד א'
משום עיגונא אקילו בה רבנן [בגלל העיגון הקילו חכמינו].

גט מעושה

5. תלמוד בבלי, גיטין דף פ"ח, עמוד ב'
מתניתין. גט מעושה, בישראל - כשר, ובעובדי כוכבים - פסול; ובעובדי כוכבים, חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך (וכשר).
גמרא. אמר רב נחמן אמר שמואל: **גט המעושה בישראל, כדין - כשר**, שלא כדין - פסול ופסול; ובעובדי כוכבים, כדין - פסול ופסול, שלא כדין - אפילו ריח הגט אין בו.
6. משנה תורה, הלכות גירושין, פרק א', הלכות א' - ב' (רבי משה בן מיימון, ספרד, מצרים, 1135-1204)
[א] אין האשה מתגרשת אלא בכתב שיגיע לה וכתב זה הוא הנקרא גט, ועשרה דברים הן עיקר הגירושין מן התורה ואלו הן: שלא יגרש האיש אלא ברצונו, ושיגרש בכתב ולא בדבר אחר... ושיהיה נכתב לשמה... ושיתננו לה, ושיתננו לה בפני עדים, ושיתננו לה בתורת גירושין, ושיהיה הבעל או שלוחו הוא שנותנו לה...
[ב] ומנין שעשרה דברים אלו מן התורה שאמר (דברים כ"ד:א) "והיה אם לא תמצא חן בעיניו... וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו", אם לא תמצא חן בעיניו, מלמד שאינו מגרש אלא ברצונו, ואם נתגרשה שלא ברצונו אינה מגורשת, אבל האשה מתגרשת ברצונה ושלא ברצונה.

חרם דרבינו גרשום

רבינו גרשום מאור הגולה, אשכנז, 960 - 1028.

7. רמ"א, שולחן ערוך, אבן העזר סימן קיט, סעיף ו' (הגהת הרב משה איסרליס, פולין 1525-1572 על השולחן ערוך, שכתב הרב יוסף קארו, ספרד -1488 ארץ ישראל 1575)
אבל **רבינו גרשום החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה**, אם לא שעברה על דת...
יש אומרים דבמקום מצוה יכול לגרש אשתו בעל כרחא או מתירים לו לישא שתי נשים.

8. בית שמואל, שם, סק"ח (רב שמואל בן אורי שרגא פייביש, פולין, 1640 - 1698)
אין להתיר לישא אשה על אשתו אם לא בהסכמת מאה רבנים כשהראשונה אינה בת גרושים או שמצוה לגרשה ואינה רוצה לקבל גט.

גישה מקלה בהלכה לעיגון

9. משנה תורה, הלכות גירושין, פרק י"ג, הלכה כ"ח
ואין בודקין עדי אשה בדרישה וחקירה, שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל משום התרת עגונה.

10. שו"ת הרא"ש, כלל נ"א, סימן ב' (רבינו אשר בן יחיאל 1250 אשכנז-1327 בספרד)
וכן ראוי לכל מורה לחזור על כל צדדין להתיר...שהרבה הקלו חכמים בעדות אשה, משום עגונה.

פתרונות לבעיית העיגון וסירוב הגט

פתרונות לאחר מעשה

כפייה

11. כתובות, פרק ז', משניות ט'- י'

[ט] האישי שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים במומין הקטנים אבל במומין הגדולים כופין אותו להוציא:
[י] ואלו שכופין אותו להוציא: **מוכה שחין ובעל פוליוס והמקמץ והמצרף נחושת והבורסי**, בין שהיו בם עד שלא נישאו ובין משנישאו נולדו. ועל כולן אמר רבי מאיר: אף על פי שהתנה עמה, יכולה היא שתאמר "סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל". וחכמים אומרים: מקבלת היא על כורחה, חוץ ממוכה שחין מפני שממקתו. מעשה בצידון בבורסי אחד שמת והיה לו אח בורסי. אמרו חכמים: יכולה היא שתאמר לאחיה הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל.

12. תלמוד בבלי, גיטין דף פ"ח, עמוד ב'
מתניתין. גט מעושה, בישראל - כשר, ובעובדי כוכבים - פסול; ובעובדי כוכבים,
חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך (וכשר).
גמרא. אמר רב נחמן אמר שמואל: **גט המעושה בישראל, כדין - כשר**, שלא כדין
- פסול ופוסל; ובעובדי כוכבים, כדין - פסול ופוסל, שלא כדין - אפילו ריח הגט אין
בו.
13. תלמוד ירושלמי, מסכת גיטין, פרק ט', הלכה ט' [דף נ', ע"ד]
אם מפני ריח רע כופין, לא כל שכן מפני חיי נפש!?
14. תלמוד בבלי, בבא בתרא דף מ"ח, עמוד א'
וכן אתה אומר בגיטי נשים, כופין אותו עד שאומר רוצה אני.
15. משנה תורה, הלכות גירושין, פרק ב', הלכה כ'
מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל
מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר, וכן אם
הכוהו גויים ואמרו לו עשה מה שישראל אומרים לך ולחצו אותו ישראל ביד הגויים
עד שיגרש הרי זה כשר, ואם הגויים מעצמן אנסוהו עד שכתב הואיל והדין נותן
שיכתוב הרי זה גט פסול. ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד גויים בין ביד
ישראל, שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב מן
התורה לעשות, וכגון מי שהוכה עד שמכר או נתן. אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל
מצוה או לעשות עבירה, והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק
מדבר שאסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. **לפיכך
זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל
המצות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו
אמר "רוצה אני" כבר גרש לרצונו.**

התנגדות לכפייה

16. תשובת רבינו תם, ספר הישר חלק התשובות סימן ע"ז (הרב יעקב בן מאיר, צרפת,
1100-1771)
כך אני מורה ובא שאין לגזור לגרש **על שאין כופין**, והגט הנעשה ע"י חרם או ציווי
בית דין קורא אני בו שלא כדין פסול ופוסל.
17. שו"ת הרא"ש, כלל נ"א, סימן ב' (רבינו אשר בן יחיאל 1250 אשכנז-1327 בספרד)
ראיתי לרבותינו חכמי אשכנז וצרפת מתרחקין עד הקצה האחרון מכל מיני הכרחות
כפיית האיש לגרש בעסק מרידת האשה, כי נראה להם דברי רבינו ר"ת ז"ל, וראיותיו
עיקרים וראוי לסמוך עליהם. ואף אם היו הדברים מוכרעים, צריך אדם להרחיק
מספק אשת איש ומלהרבות ממזרים בישראל...ועוד אני אומר... והאידינא נראה
הענין להפך, בנות ישראל בדור הזה שחצניות הן, אם תוכל האשה להפקיע את

עצמה מתחת בעלה, באמרה: לא בעינא ליה, לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה, ויתנו עיניהם באחר וימרדו בבעליהן; על כן טוב להרחיק הכפייה.

עילות נוספות לכפיית גט

אינו זן ואינו מפרנס

18. תלמוד בבלי, כתובות דף ע"ז, עמוד א' אמר רב: האומר איני זן ואינו מפרנס - יוציא ויתן כתובה. אזל ר' אלעזר אמרה לשמעתא קמיה דשמואל, אמר: אכסוה שערי לאלעזר! עד שכופין אותו להוציא, יכפוהו לזון. ורב? אין אדם דר עם נחש בכפייה.

מאיס עלי

19. משנה תורה, הלכות אישות, פרק י"ד, הלכה ח' אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להיבעל לו מדעת, כופין אותו להוציא לשעתו, **לפי שאינה כשבויה שתיבעל לשנוי לה.**

20. תשובת רבינו תם, ספר הישר חלק התשובות סימן כ"ד איך יטעה חכם לומר שכופין הבעל לגרש באמירת "מאיס עלי" ... ועוד אמרין [אומרים] שלא יהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה [סומכת] ביד גוי ומפקעת עצמה מיד בעלה [יוצאת מרשות בעלה] בחינם [ללא הצדקה (גיטין פ"ח ע"ב)], תתלה בעכו"ם אם מורדת [המורדת תסתמך על הגויים ועוד] דאם כן מצינו חוטא נשכר... **ואם שנינו [למדנו] ש[מנהג עוקר הלכה, חלילה גבי איסורא וחנק וממזרות]** [חס וחלילה כשמדובר בדבר איסור (לעומת ממון), שעונשו מן התורה הוא חנק ותוצאת הדין יכולה לגרום לממזרות!]

אלימות

21. שו"ת תשבץ, חלק ב', סימן ח' (רבי שמעון בן צמח דוראן, אלג'ר, 1361 - 1444) קרוב הדבר בזה שיוציא ויתן כתובה דקיימא לן "לחיים ניתנה ולא לצער" [כתובות ס"א ע"א]... ואפילו במדיר את אשתו בדברים שאין לה צער כל כך אמרין יוציא ויתן כתובה... כל שכן בצער תדיר שיש לנו לומר יוציא ויתן כתובה "לפי שאין אדם דר עם נחש בכפייה" [כתובות ע"ז ע"א]... הכא "מעוות לא יוכל לתקון" [קהלת א': ט"ו]... ואיזו טובה יש לאשה שבעלה מצערה במריבה בכל יום ויום? **ואפילו לכוף אותו להוציא יש לדון מקל וחומר דבעל פוליפוס [כתובות ע"ז ע"א] דהשתא מפני ריח הפה כופין, מפני צער תדיר שהוא מר ממות לא כל שכן?!**... ואף על פי שיש תשובת גדולי האחרונים ז"ל שאין כופין בזה כלל, אגן לאו קטלי קני באגמא אגן [אנחנו לא מקצצי קנים באגם אנחנו], ומלתא דתליא [ודבר שתלוי] בסברא אין לדין אלא מה שעניו רואות.1 ואפשר שלא אמרו כן על כיוצא בזה הצער הגדול וכל שכן

1 משמעות המשפט היא: אנחנו לא אנשים פשוטים אלא חכמים, ודבר שתלוי בסברא אין לדין אלא מה שעניו רואות ואין צורך בהסכמת גדולי האחרונים.

אם מרעיב אותה. ואילו הוות דידהו [ואלו היתה שלהם, כנראה הכוונה לבת] לא הוו אמרי הכי [לא היו אומרים כך] **והרשב"א ז"ל כתב בתשובה כדברנו.**

22. שו"ת ציץ אליעזר, חלק ו', סימן מ"ב, פרק ג' (הרב אליעזר וולדנברג, ישראל, 1917-2006) ישנם לפי עניות דעתי נימוקים הלכתיים לחייב את הבעל וגם לכופו על גט פיטורין לאשתו, לפי המצב התמידי שהאשה נמצאת בו בכל עת המצאה במחיצתו בגלל עצם הנהגותיו הרעות והאכזריות כלפי אשתו, ובבחינת של "אם מפני ריח הפה כופין, מפני חיי נפש לא כל שכן" [=התשב"ץ הנ"ל]... ולכן, בכגון פחד ואימת מוות כזאת של האשה, **יש לומר דאין מקום** אפילו לרווחא דמילתא [=משיקולי כדאיות, למנוע שמהו יפסול את הגט, גם אם מעיקר הדין הגט הוא כשר לחלוטין] **להחמיר לא לכופ את הבעל לגרש על חשבון סכנת נפשה של האשה**, וכללא מסור בידנו דחמירא סכנתא מאיסורא [סכנה חמורה מאיסור, חולין י' ע"א]. ועל הרוצים להתחסד בכגון זה להחמיר שלא לכופ יש לקרא עליהם את דברי התשב"ץ הנ"ל ולומר: "ואילו הוות דידהו לא הוו אמרו הכי" ... למותר לציין דבכגון דא הוי טענת "מאיס עלי" של האשה טענה ברורה ומבוררת **וכל הפוסקים מגדולי הראשונים והאחרונים דסברי להו לכופ בזה** ... מכל הלין [אלן] נראה לפי עניות דעתי **דשפיר יש לפסוק לכופ את הבעל לפטור את אשתו בגט פיטורין**, וגם חייב בכתובתה.

התנגדות לכפייה כשמוצבים תנאים

23. מהרשד"ם, (רבי שמואל בן משה די מדינה, סאלוניקי, 1506-1589) אבן העזר, סימן מ"א
אלא ודאי דוקא תנאי זה כמעט נמנע להתקיים [כגון הנותן גט על תנאי שאשתו לא תלך לבית אביה, שהוא תנאי שוודאי לא יתקיים] הוא דקאמר שכופין לגרש בלא זה [כופין בלי התנאין], הא **תנאי אחר, שנקל לקיים**, אין ספק **שהכופה לגרש בלא תנאי מרבה ממזרים** לדידן.

מקח טעות

24. כתובות, פרק ז', משנה ז' ומשנה ט'
[ז] המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים, ונמצאו עליה נדרים, אינה מקודשת. כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים, תצא שלא בכתובה. על מנת שאין בה מומין, ונמצאו בה מומין, אינה מקודשת. כנסה סתם ונמצאו בה מומין, תצא שלא בכתובה. כל המומין הפוסלים בכהונה, פוסלים בנשים.
[ט] האישי שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא. אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים? במומין הקטנים אבל במומין הגדולים כופין אותו להוציא.

25. תלמוד בבלי, בבא קמא, דף ק"י עמוד ב' - דף קי"א עמוד א'
אלא מעתה, יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה, דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה! התם אנן סהדי דמינח ניחא לה בכל דהו [אנחנו עדים דנוח לה עם גבר] (כלשהו), כריש לקיש, דאמר ריש לקיש: **טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו** [מוטב (לאשה) לשבת שניים ביחד מאשר לשבת לבדה].

26. רש"י, שם, ד"ה דמינח ניחא לה
להתקדש לראשון שהוא שלם, על ספק זה שאם ימות תזקק לאחיו.
27. שו"ת עין יצחק חלק א' - אבן עזר סימן כ"ד (הרב יצחק אלחנן ספקטור, 1817 רוסיה-1896 קובנה)
ובאמת הא דמצינו בש"ס בכמה דוכתי דאמרו להסברא טב למיתב טן דו... לא מצינו רק בהנך דאינו מן הכופין להוציא... אבל היכא דהוי מן הכופין להוציא... כיון דלא ידעה ממילא הוי מקח טעות לעניין עצם הקידושין
28. שו"ת אגרות משה, חלק אבן העזר א', סימן ע"ט (הרב משה פיינשטיין, 1895 רוסיה-1986 ארה"ב)
ענף א' - בדבר האשה שניסת לבעל ומיד אחר החתונה נתברר שאין לו גבורת אנשים כלל. ולא היה יכול לבעול, ואף לא העראה שלא היה באפשרותו אפילו להתקרב לאותו מקום. וברור שהיה זה גם קודם הקידושין, שהרי תיכף באותה לילה שקידשה ונשאה לא היה יכול. וכן הוא על פי ידיעת הרופאים. ורופאים מומחים טפלו עמו בתרופות שונות ולא הועילו כלום, ולפי דבריהם אין לו תקנה להתרפא. והאשה צעירה לימים וצריכה להינשא, והבעל לא רצה לגרשה וברח מהעיר, ואי אפשר להשיג גט פטורין ממנו. **אם יש להתירה מצד בטול הקידושין**, דאם היתה יודעת שאינו ראוי לתשמיש ודאי לא היתה מתקדשת לו.
אבל בעצם מסתבר כיון שרק על דעת זה ניסת, ליכא [אין] אף מיעוט, אלא שכל הנשים מקפידות. ורק אולי ימצא מיעוט כזה שלא מצוי כלל, כגון בשביל מזונות, אם היא אשה כזו שאינה יכולה להרוויח למזונותיה ולא נזדמן לה בעל אחר, וכדומה באופן רחוק מאד. **ולכן יש לנו לדון בזה דין מקח טעות ולבטל הקידושין**.
ענף ב' - שלהינשא לאיש שיש לו מום אף קטן יש הרבה שלא מתרצות, ולמי שיש לו מום גדול רובא דרובא אינו מתרצות... אף שהטב למיתב טן דו שאמר ריש לקיש פשוט שהוא, רק שאפשר לחוש לזה שאולי מתרצות.
29. שו"ת אגרות משה, חלק אבן העזר א', סימן פ'
בדבר שוטה אם הוא מום גדול לבטל הקידושין... ובניירות נמצא כתב מרופא מומחה שנכתב בשנת ל"ח למספרם כי הוא משוגע גמור, וגם היה הולך ערום ומאבד מה שנותנים לו וכדומה... וכיון שהוא מום כזה שלא ראוי לאישות כלל שהרי אי אפשר לדור עמו, שלכן היו כופין להוציא. מסתבר, שבלא ידעה שהיה חולה במחלת שטות ואף בידעה אך חשבה שנתרפא לגמרי, ואחר הנישואין נודע שהיה חולה ולא נתרפא לגמרי, שמחמת אותה המחלה חזר ונשתטה ביותר ונעשה משגע גמור אחר הנישואין, **יש לדון בזה דין מקח טעות ולבטל הקידושין**.

הפקעה

תקנת רבן גמליאל הזקן

30. גיטין פרק ד', משניות א'-ב'

השולח גט לאשתו, והגיע בשליח, או ששלח אחריו שליח ואמר לו "גט שנתתי לך בטל הוא", הרי זה בטל. קידם אצל אשתו או ששלח אצלה שליח, ואמר לה "גט

ששלחתי לך בטל הוא", הרי זה בטל. אם משהגיע גט לידה שוב אינו יכול לבטלו. בראשונה היה עושה בית דין במקום אחר ומבטלו. התקין רבן גמליאל הזקן שלא יהיו עושין כן, מפני תיקון העולם.

31. תלמוד בבלי, גיטין, דף ל"ג עמוד א' (גם ביבמות דף צ' עמוד ב') מאי מפני תיקון עולם? רבי יוחנן אמר: מפני **תקנת ממוזרים**; ריש לקיש אמר: מפני **תקנת עגונות**. רבי יוחנן אמר מפני תקנת ממוזרים... והיא לא ידעה ואזלה ומינסבא, ואיכא ממוזרים [והיא לא ידעה והולכת ונישאת (מחדש), ויש ממוזרים]. וריש לקיש אמר מפני תקנת עגונות... שמעה וידעה ולא מינסבא, [ולא נישאת (שוב)], ותקנת עגונות הוא דאיכא [הוא שיש]. תנו רבנן [שנו חכמינו]: בטלו מבוטל דברי רבי; רבי שמעון בן גמליאל אומר: אינו יכול לבטלו... שאם כן, מה כוח בית דין יפה? ומי איכא מידי דמדאורייתא בטל גיטא, ומשום "מה כח בית דין יפה" שרינן אשת איש לעלמא?! [האם יש מקרה שמן התורה הגט בטל, ובגלל "מה כח בית דין יפה" מתירים אשת איש לעולם?!] אין [כן]! **כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה** [כל שמקדש על דעת חכמים הוא מקדש והפקיעו חכמים את הקידושין ממנו]..

32. רש"י, שם, ד"ה אדעתא דרבנן מקדש להיות קידושין חלין כדת משה וישראל שהנהיגו חכמי ישראל והרי הם אמרו שיפקיעו כל קידושין שבישראל על ידי גט כזה, הילכך פקעי [פוקעים] שעל מנת כן קידשה.

33. רש"י, שם, ד"ה וקא אפקעינהו לקידושין מיניה דכל דמקדש תולה בדעת חכמים הוא דהא כדת משה וישראל קאמרינן [שהרי, כשהוא מקדש, הוא אומר "כדת משה וישראל"]..

עובדא דנרש

34. יבמות דף ק"ט, עמוד א' - דף ק"י עמוד א' ההיא עובדא דהוה בנרש ואיקדישה כשהיא קטנה וגדלה ואותביה אבי כורסייא ואתא אחרינא וחטפה מיניה [מעשה שהיה ב(עיר) נרש והתקדשה (אשה) כשהיא קטנה וגדלה והושיבה (הבעל) באפריון (בחופה), ובא אחר וחטפה ממנו (מן הבעל)]. ורב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב הוו התם [היו שם] ולא הצריכוה גיטא מבתרא [ולא הצריכו אותה לקבל גט מן האחרון (החוטף)]. אמר רב פפא: בנרש מינסב נסיבי והדר מותבי אבי כורסייא [בנרש (בתחילה) נושאים אשה ובעלים אותה ואחר כך מושיבים אותה באפריון]. רב אשי אמר: **הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו בו שלא כהוגן, ואפקעינהו רבנן לקידושי מיניה** [והפקיעו חכמים את הקידושין ממנו].

35. חידושי הריטב"א (רבי יום טוב אבן אשבילי, ספרד, לערך 1250-1320) לכתובות דף ג' עמוד ב' כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש מדאמר בשעת קידושין כדת משה וישראל. כלומר, והרי הוא כמי שהתנה בקידושין על מנת שירצו חכמים ולא ימחו אלו הקדושין.

אנו יכולים להמשיך העניין הזה להסכמת הציבור שהרי הציבור יכולין להפקיר ממון של כל אחד מבני קהלים ובכל דור ודור יש לכל בית דין כוח להפקיר ממון שיש לו בעלים **דיפתח בדורו כשמואל בדורו...** הציבור שגזרו שכל מי שיקדש שלא מדעת גדוליהם שלא יהיו קדושים קדושין הרי הפקירו ממון המקדש וזיכוהו לאשה על מנת שלא יזכה בה המקדש כיון שאינו שלו לא נתן לה כלום משלו... ויכולין הציבור לעשות כן מפני גדר ותקנה כדי שלא יקפוץ הדיוט אחר ויפתה נערה בת טובים ויקדשה בצנעא.

36. הרב אליעזר ברקוביץ (גרמניה, ארה"ב, ישראל 1992-1900), ("תנאי בנישואין ובגט", ירושלים תשכ"ז) עמ' קס"ג-קס"ד
 נראה לכאורה שהמצב העלוב הנוכחי שהוא הסיבה הגורמת לחפש תרופה על פי תקנת הפקעת קידושין כולל בתוכו גם את האפשרויות לבצע תיקונים על פי הסכמת הקהילות ורבניהן לפי הר"ם אל אשקר. כמעט בכל הארצות יש לנו היום, ב"ה, אגודות רבנים ארציות ואגודות קהילות של חרדים של כל המדינה. ישנם היום אפילו קשרים בין אגודות הקהילות בארץ אחת עם אגודת הקהילות בארץ אחרת וכן בין ארגונים הרבנים הארציות. עולמנו נתקטן ותודה לאמצעי התחבורה החדישים יכולים להתייעץ זה עם זה ולתכנן יחד גם על רקע כל-ארצי וגם על רקע בין לאומי. הטכנולוגיה החדשה הגוברת על המרחקים נותנת בידינו את האפשרות לטכס עצה ביחד במסגרת של עם ישראל כולו ולתקן את התקנות הנחוצות בשביל העם כולו -זוהי תקווה שלא יכולנו לצפות לה מיום שיצא עם ישראל מארצו וזוהי יכולת שלא הייתה בידינו במשך כל הדורות בימי גלותנו הנוראה. **הגיע עת לעשות לה' למען קדושת עמו ישראל .**

37. הרב שלמה ריסקין ("יד לאשה -האשה והגירושין על פי ההלכה", אפרת, תשס"ד), עמ' 131
 שהרבנות הראשית בירושלים תתקן תקנה הקובעת שאם הבית דין הרבני מצווה על הבעל לגרש את אשתו, והוא מסרב, וגם העונשים שהטילו עליו בית המשפט אינם מועילים, אז יוקם בית דין מיוחד, שתהיה לו הסמכות להפקיע את הקידושין ולהתיר לאשה להינשא שנית.

38. פרופ' ברכיהו ליפשיץ (הצעת חוק להפקעת נישואין על ידי הכנסת, דעות 31, מרץ 2007) הכוח להפקיע את הממון מסור לבית הדין או ל"קהל", שהוא נציגות הציבור שבכל מקום ומקום, וכוחו שווה לכוחו של "בית הדין הגדול". אכן מצינו "תקנות קהל" שעסקו בסוגיה קשה זו וזכו להסכמתם של הרבנים. לכן אנו מציעים שהכנסת, שהיא הרשות המחוקקת המייצגת את הקהל, תחוקק חוק שלפיו כסף הקידושין יופקע מבעל שבית הדין קבע שעליו לגרש את אשתו והוא לא עשה כן בתוך שנה מיום מתן פסק הדין.

פתרונות מונעים

הסכמי קדם נישואין

38. דוגמא מתוך ההסכם לכבוד הדדי
- הסכם זה קובע התחייבות כספית של הגבר כלפי האשה והתחייבות דומה של האשה כלפי הגבר במקרה שאחד שלח הודעה לשני על רצונו להיפרד ועברו בינתיים 6-9 חודשים לפי התנאים בהסכם. להלן נוסח התחייבות הגבר:
1. האיש מתחייב מעכשיו לשלם לאישה דמי מזונות חודשיים בסכום הגבוה מבין הסכומים המפורטים להלן:
 - א. סך ב- ₪ השווה ל-1,500 \$ (אלף וחמש מאות דולר ארה"ב) לפי שערו היציג כפי שיהיה ידוע בזמן ביצוע התשלום בפועל.
 - ב. סכום המהווה 50% (חמישים אחוז) מהכנסתו החודשית הממוצעת (נטו) בשנה שקדמה ליום ההודעה.
 על אף התחייבותו זו של האיש לדמי המזונות, האישה מסכימה להסתפק במזונות על פי הנהוג והמקובל על פי דין מיום הנישואין ועד לתום התקופה והתקופה הנוספת (אם חלה).
 2. התחייבות זו של האיש אינה תלויה בהכנסותיה של האישה ממשכורת, שכר, רכוש או מכל מקור אחר, ואינה ניתנת לקיזוז כנגד חיובים כלשהם של האישה כלפיו.
 3. על אף התחייבותו לשלם דמי מזונות חדשיים כאמור לעיל בסעיף קטן 1 האיש מוחל מעכשיו על כל זכות המוקנית לו על פי דין בהכנסות שיהיו לאישה בתקופה בה האישה זכאית למימוש ההתחייבויות, לרבות מעשה ידיה, מותר מעשה ידיה, מציאתה או פירות נכסיה.
 4. התחייבויות אלו שרירות וקיימות במלואן על אף כל מעשה או מחדל של האישה.
 5. על אף האמור בסעיף קטן 4, התחייבויות אלו בטלות אם האישה תסרב לסיום הנישואין כהגדרת "סיום הנישואין" בסעיף ז' [סיום הנישואין שבין בני הזוג כדת משה וישראל, ללא קשר לנושאים נלווים או כל התניה שהיא] או שלא תופיע בבית הדין, היא או שלוחה, במועד שנקבע כנדרש ללא סיבה מוצדקת לאי ההופעה.

תנאי בנישואין

39. רמ"א, שולחן ערוך, אבן העזר סימן קנ"ז, סעיף ד'
- והמקדש אשה ויש לו אח מומר, יכול **לקדש ולהתנות בתנאי כפול** שאם תפול לפני המומר ליבום שלא תהא מקודשת (מהרא"י ברי"ן).

40. תנאי רבני צרפת (בפרימן, סדר קידושין ונישואין לאחר חתימת התלמוד, ירושלים 1964 עמ' 390) התנאי הוצע ב-1907.
- הרי את מקודשת לי באופן שלא תשארי עגונה ממני, ואם יחרצו שופטי הממשלה גירושין, לא יחולו הקידושין, ותצא האשה ותינשא בחופה וקידושין.
41. תנאי רבני קושטא (במחברת קידושין על תנאי, קושטא, 1924)
- אמרו לתקן תנאי בקידושין ובנישואין שאם הבעל יעזוב את אשתו לזמן ממושך בלי רשותה או שיסרב לקבל עליו דין תורה או שיחלה במחלת רוח או במחלה מדבקת או שהאשה תיפול בפני יבם סרבן או לפני יבם שנאבד זכרו, אזי באחד מהדברים האלה למפרע לא יהיו הקידושין קידושין והמעות שנתן לה בתורת קידושין לא יהיו אלא מתנה בעלמא ולא תצטרך ממנו גט כריתות או חליצה מיבמה.
42. תנאי הרב מיכאל ברויד (מתוך ההסכם המשולש שהוא מציע להלכה ולא למעשה, כתב עת עדה, כסלו תשס"ה), עמ' 21-22 הוצע ב-2004.
- הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל, בכפוף לתנאים הבאים:
- אם אני חוזר לגור בבית המגורים המשפחתי כשאת גרה שם, לפחות אחת ל 15- חודש עד שאת תלכי לעולמך, או עד שאני אלך לעולמי, אזי הקידושין והנישואין יישארו כשרים ותקפים.
- אולם, אם אני אעדר מבית המגורים המשפחתי שלנו במשך 15 חודש ברצוף מכל סיבה שהיא, אפילו מסיבה שנכפתה, אזי הקידושין והנישואין שלנו יהיו בטלים ומבוטלים. ההתנהגות שלנו תהיה למפרע כשל אנשים שלא נישאו ושחלקו מגורים משותפים, והברכות שנאמרו בטלות למפרע.
- אני מצהיר כי ההתחייבות דלעיל נעשתה בקניין בפני בית דין חשוב כמתחייב על פי ההלכה {לא כאסמכתא ולא כטופסי שטרות}. התנאי המובא לעיל הוא כתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר ל"ב). אפילו יחסי אישות בינינו לא יבטלו תנאי זה. אשתי תהיה נאמנת כמו מאה עדים להעיד שמעולם לא ביטלתי תנאי זה.

פתרונות לסרבנות הגט בהלכה: מערך שיעור מוצע ללימוד

בצוותא - יום העגונה הבינלאומי - תענית אסתר

התלמוד מתייחס למקרים בהם הבעל נעלם והאשה מצויה במצב שבו אין לה בעל, אך אינה גרושה או אלמנה, ולכן אם תקיים יחסי אישות עם גבר אחר ותלד ילדים, הם יחשבו לממזרים. אשה זו היא "עגונה". בימינו יש מקרים רבים בהם אשה נמצאת באותו המצב עקב סרבנות הבעל להעניק גט - היא נקראת "מסורבת גט".

מצב זה מתאפשר כיוון שלפי ההלכה על הבעל לגרש את אשתו מרצונו החופשי. הגירושין הם אקט רצוני בין הצדדים, ואינם יכולים להיעשות בהכרזה של בית הדין ולא בצורה חד צדדית. יש גברים המנצלים את המצב כדי לסחוט את נשיהם בזמן הגירושין ולדרוש כל מיני תנאים, חלקם בלתי הגיוניים בהחלט, בעבור מתן הגט.

כיוון שיש היום אלפי נשים במצב הזה במדינת ישראל, ראוי לבדוק את הנושא לעומק ולהבין את הרקע לבעיה. כמו כן ראוי ללמוד את הפתרונות לבעיית העיגון כאשר זו נוצרת, ואת הדרכים למנוע היווצרות מצב כזה מלכתחילה. במקורות שלפנינו נעסוק בפתרונות העיקריים שהוצעו במאה השנים האחרונות.

א. המסגרת המשפטית:

1. רצון הצדדים

מוסד הגירושין ההלכתי אינו סימטרי. עובדה זו עולה מתוך הפסוק היחיד בתורה העוסק בגירושין, אך מחודדת בספרות חז"ל ואצל פוסקי ההלכה. עיינו במקורות הבאים ובדקו: מי הוא הצד הפעיל בגירושין? האם דרושה הסכמת שני הצדדים?

מקור מס' 1; מקור מס' 6

רבינו גרשום מאור הגולה

בקרב יהדות אשכנז בימי הביניים התקבל ה"חרם של רבינו גרשום", שהוא הבסיס להלכה המקובלת בימינו. החרם מובא ב"מפה", הגהות הרמ"א על השולחן ערוך - במקור מס' 7; עיינו גם במקור מס' 8

יש להדגיש כי הדרישה לרצון הבעל מופיעה בתורה - דאורייתא - המקור המשפטי בעל ההיררכיה הגבוהה ביותר, המקביל לחוקה בימינו, בעוד שהדרישה לרצון האשה בגירושין נקבעה בשלב מאוחר בתקנת חדר"ג (חרם דרבינו גרשום).

על כן, לא ניתן להתעלם מן הפער ביחס לרצון הבעל ולרצון האשה בהלכה בעניין זה. עיינו במקורות הבאים ובחנו אם ניתן להצדיק את הגישה על סמך סיבות חברתיות, כלכליות או אחרות, או אם מדובר בגישה שהיא שוביניסטית ביסודה. [בזמן התלמוד עברה האשה מרשות האב לרשות הבעל ולא היו לה מקורות פרנסה משלה]:

מקור מס' 2

מקור מס' 3

2. הקלות בעניין עגונות

חז"ל הבינו את מצבה העגום של העגונה. במקורות הבאים אפשר להבחין בהקלות של חכמים [מדובר בענייני עדות] לשחרר עגונות

מקור מס' 4

מקור מס' 9

מקור מס' 10

להלן נציין כמה פתרונות הלכתיים לבעיה זו. חשוב לציין שהוצעו פתרונות נוספים, וכי המסקנות הנובעות מחלק מהמקורות שנביא אינן מקובלות על כל הפוסקים.

ב. פתרונות לאחר מעשה

1. כפיית גט

המשנה להלן מציגה את המושג 'גט מעושה', כלומר גט שנעשה בכפייה. קראו את המשנה, את הגמרא ואת פסק הרמב"ם. לאור מקורות אלה, מה הם התנאים לכך שהגט שנעשה בכפייה יהיה כשר על פי המשנה ועל פי הגמרא [המנחה יכול להצביע על הגישה במשנה, בה כל גט שכופה בית דין של ישראל כשר, לעומת הגישה בגמרא, בה דרושה כפייה "כדין", כלומר רק בעילות המקובלות בהלכה]. שימו לב להיגיון המשפטי המופיע ברמב"ם, המצדיק את הכפייה בתנאים אלה:

מקור מס' 12

מקור מס' 15

לסיכום שלב זה:

- יש לקבל את הסכמת שני הצדדים לביצוע גירושין.
- יש מקרים שבהם בית הדין יכול להכריח את הבעל, בנסיבות מסוימות, לתת הגט. אך עדיין הבעל חייב לתת גט כדי שהגירושין יצאו אל הפועל.
- המקרים שבהם בית הדין יכול לכופו את הבעל לתת הגט, הם מקרים שנופלים בגדר - מקרים שהוא "רוצה לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העברות" כלומר, מקרים שההלכה תראה בהם צורך לגרש.
- מקרים שההלכה רואה בהם צורך לגרש נקראים "עילות גירושין" האם לדעתך זהו מצב רצוי?

עילות לכפיית גט

כדי לבצע גירושין במקרה שבו אין הסכמה בין שני הצדדים, על בית הדין לקבוע שישנה עילה לגירושין. במקרים אלה, ייתכן לגרש את האישה בעל כורחה או לכפות את הגבר לגרש. במסגרת זו, שבה רצון האישה להתגרש כשלעצמו אינו מספק, יש משקל מרכזי לשאלה: אילו מצבים מהווים עילה מספקת מצד בית הדין לכפות את הבעל לגרש. נושא זה רגיש מאוד מבחינה הלכתית: אם העילה מוצדקת ניתן לכפות; אך אם ניתן גט בכפייה

מסיבה לא מוצדקת, הגט פסול, האשה נשארת "אשת איש" ולכן אינה רשאית להתחתן על סמך גט זה. מצב זה עלול להוביל ללידת ממזרים, אם תתחתן האשה עם אחר על סמך גט זה.

לפניכם מספר מקרים שבהם דנים המקורות. לפני קריאת המקורות נסו לדרג את העילות השונות בהתאם לרמת הצידוק שלהם (שימו לב, גם אם חושבים שכל העילות מוצדקות ניתן לדרגן לפי רמת חומרתן):

- לבעל יש מקצוע בזוי
- אלימות הבעל כלפי האשה
- בעל המסרב לפרנס את אשתו
- האשה מרגישה דחייה מן הבעל
- לבעל יש מום שהוא בלתי נסבל בעיני האשה

השוו את מסקנותיכם/ן למקורות הבאים (לידיעתכם/ן), ככל שהעילות מופיעות במקורות קדומים יותר, יש עליהן הסכמה יותר רחבה. להלן העילות בסדר כרונולוגי - המשקף את מידת קבלתן אצל הפוסקים):

מקור מס' 11

מקור מס' 13

התלמוד במקור מס' 18 מציג מחלוקת בדבר דינו של איש המסרב לפרנס את אשתו ולתת לה את המזונות המגיעים לה. רב פוסק שיש לכפות עליו לגרש. שמואל לעומת זאת סבור שיש לכפות עליו לזון במקום לכפות עליו לגרש. הגמרא מסבירה את עמדת רב בכך שהאשה אינה מסוגלת לחיות עם אדם כזה, הנחשב לנחש, ולכן יש לכפות גירושין. יש לציין שרוב הפוסקים קובעים שתחילה מנסים לכפות אתו לזון ורק אם הוא מסרב כופים אותו לגרש - מעין פשרה בין דעותיהם של רב ושמואל.

התשב"ץ במקור מס' 21 מתייחס למקרה של אלימות הבעל כלפי האשה. יש לציין כי אין הסכמה גורפת בין הפוסקים לכפיית גט במקרים של אלימות.

לגבי האשה שטוענת שבעלה מאוס עליה, יש מחלוקת בין הראשונים:

במקור מס' 19

במקור מס' 20

בעוד הרמב"ם פסק שניתן לכפות על הבעל לגרש כאשר האשה טוענת שהוא מאוס עליה, רבינו תם התנגד. דעת הרמב"ם לא התקבלה (יש לציין שבתקופת הגאונים כפו על הבעל לגרש במקרים אלו, על בסיס תקנה שהיתה בשימוש תקופה ארוכה, אך דעתו של רבינו תם התקבלה ברוב תפוצות ישראל, ומאז לא כופין במקרים אלו).

הבאנו מספר מקרים של "עילות גירושין" - כדאי לשים לב כי כל העילות נוגעות ליחסים בין הבעל לאשתו, וטענת האשה לגבי התנהגות פסולה של הבעל שאינה קשורה ליחסים ביניהם אינה יכולה להיות עילה לגירושין; כך למשל, בעל פושע-רוצח, פגיעה מינית של הבעל באדם אחר (אפילו ילדיהם של הצדדים) וכו'.

עד כאן ראינו שגירושין מתאפשרים בהסכמה הדדית, או בהחלטה של בית הדין שעשויה אף לכפות זאת על הצדדים. ראינו שיש עילות שלגביהן הדרישה לכפות מקובלת על כל הפוסקים, בעוד שיש מחלוקת על כפייה לגבי עילות אחרות.

האם לדעתך יש לקדם פתרונות מסוג זה הכופים על הבעל לגרש את אשתו? יש הטוענים כי כפייה היא "אלימות", מה דעתך? האם יתכן שהיא מוצדקת? כיצד ניתן לפתח פתרון זה כך שיפתור את המקרים בימינו?

לצערנו, אשה מסורבת גט שהצליחה להוכיח את "עילת הגירושין" צריכה להתמודד עם מכשול נוסף - תנאי בגט, במקור מס' 23.

שים לב שהמהרשד"ם קובע שלא ניתן לכפות על הבעל לתת גט במקרים בהם הוא מתנה את מתן הגט בתנאים סבירים. מהם התנאים שלפי דעתך בעל יכול לדרוש כיוון שהם סבירים?

מה במקרה שבו הבעל דורש כי האשה תשלם לו סכום כסף בתמורה לגט? מה במקרה שבו הבעל דורש כי יפחתו דמי המזונות שעליו לשלם לילדיו? מה אם הוא דורש כי ילדיו יועברו למערכת החינוך הדתית?

להלן נדון בשני פתרונות למקרים שבהם הבעל אינו נמצא, אינו יכול או אינו רוצה לתת גט בשום פנים ואופן. שני הפתרונות הבאים יורדים לשורש הנישואין - ועוקרים את הנישואין מן השורש. תוצאות השימוש בפתרונות אלו - הנישואין מתבטלים או מופקעים, והצדדים חוזרים להיות רווקים, כאילו לא נישאו מעולם. את ילדיהם רואים כילדים שנולדו להורים לא נשואים. בעניין זה יש לציין כי על פי ההלכה היהודית אין פגם ביוחסין לילדים שנולדו מחוץ לנישואין. פגם יוחסין נובע רק מקשרים אסורים: "ממזרות" - אשה נשואה שנאפה עם גבר אחר, או קשרי משפחה אסורים, ו"חלל" - קשרים אסורים של כהן עם אשה שהוא אסור להינשא לה.

2. מקח טעות

ראינו בדיון על כפייה כי במקרים שבהם יש מומים לבעל ניתן לכפות אותו לגרש. קראו את המקורות הבאים והסבירו את הפתרון המשפטי המוצע לשחרר את האשה במקרים שהזכרנו [הרעיון הוא שהדיינים יכולים לבטל קידושין רטרואקטיבית, אם לדעתם לא היתה האשה מתחתנת אילו ידעה על מום חמור אצל הבעל]:

מקור מס' 28

מקור מס' 29

3. הפקעה

להלן מוצעת אופציה משפטית שנייה העומדת בפני הדיינים. הסבירו את הפתרון המשפטי המוצע [הרעיון הוא שלחכמים יש סמכות להפקיע רכוש, בלשון חז"ל "להפקיר". הם יכולים לקבוע רטרואקטיבית שכסף הקידושין = הטבעת בה קידש הבעל את האשה, מופקעת מידי, ולכן ה"קניין" שביצע לא תקף, הקידושין בטלים, ולא צריך גט. בנוסף טוענים חז"ל כי מכיוון שהבעל באומר "כדת משה וישראל" קיבל על עצמו

את סמכות החכמים בעניין הקידושין, קיבל גם את סמכותם להפקיע את הקידושין. שימו לב שהמנגנון הוא שונה לגמרי מהמנגנון שב"מקח טעות" אך מוביל לאותה תוצאה].

תקנת רבן גמליאל הזקן - מובאת במקור מס' 30 טד 33.

יש לציין כי פתרונות אלה המעבירים את הכוח מהסרבן לידי בית-הדין הם פתרונות שהשימוש בהם נדיר ביותר. בית-הדין אינו רוצה לקחת לעצמו כוח זה, שכן, כפי שהראנו בתחילה, הדרישה לרצון הבעל בגירושין הוא ברמה ההיררכית הגבוהה ביותר. האם נכון בעיניכם לפתור את הבעיה בכך שנעביר את הכוח לידי בית הדין להכריע כי הצדדים מעולם לא נישאו? ראו הצעות לתקנות להפקיע קידושין במקורות 37 ו-37 א'.

ג. פתרונות מונעים

בסעיפים הקודמים ראינו בעיות שיכולות להתעורר בשני ממדים: (1) סכסוך בזמן הגירושין המונע מן הצדדים להגיע להסכמה ראויה, המוביל להצבת תנאים. לעיתים בתי הדין מתקשים לדחות תנאים אלה ולחייב גט; (2) מקרים קיצוניים יותר, שבהם הבעל מסרב בכל מקרה לתת גט, גם כאשר הוא נדרש על ידי בתי הדין; או שבהם הבעל אינו נמצא או אינו יכול לתת גט. כפי שראינו, ישנו קושי עצום במציאת מנגנון שיפתור את הבעיה בכל אחד משני הממדים. בהתאם לכך, עובדים פתרונות אחרים על העיקרון של 'הקדמת תרופה למכה'. קודם לנישואין, כאשר בני הזוג מעצבים את חייהם המשותפים, הם יכולים להגיע להסכמה הראויה.

לפניכם/ מוצגים שני מנגנונים: (א) הסכם קדם-נישואין (ב) תנאי בנישואין. האם כל אחד משני הפתרונות עונה על שני ממדי הבעיות שהוצגו?

1. הסכמי קדם-נישואין

במקור מס' 38 מובא סעיף לדוגמא, שהוא סעיף מרכזי מתוך הסכם קדם-נישואין הנקרא "הסכם לכבוד הדדי". זהו אחד מההסכמים שנוסחו בשנים האחרונות. קראו וענו: מהו המנגנון שעליו הוא מבוסס? אילו מן הבעיות האופייניות לגירושין הוא מונע? [מדובר בהסכם ממוני בלבד. זהו ניסיון לדרבן את הבעל לתת גט באופן עקיף באמצעות תשלום מזונות גבוהים. הדבר אינו נחשב לגט מעושה כי נתונה לבעל הברירה לשלם את הסכום ולא לתת גט.]

בסעיפים ישנה התחייבות הבעל לשלם לידי האשה סכום גבוה למדי, באופן קבוע כל חודש, ללא התחשבות בהכנסותיה מכל סוג. האשה מצידה מוחלת על התחייבות זאת כל זמן שהצדדים חיים חיי נישואין תקינים, אך ההתחייבות תיכנס לתוקף במועד שחיי הנישואין כשלו, והבעל מסרב לתת גט. כך, הבעל מקבל על עצמו עוד קודם לנישואין כי לא יהפוך חס וחלילה לסרבן גט, ולחייב את עצמו בתשלום מזונות חודשי, אם יסרב לתת גט.

פתרון זה מבקש מזוגות לחתום על הסכם למניעת עגינות קודם לנישואין. אילו בעיות עלולות לעמוד בפני מי שמנסה לקדם הסכם כזה? האם הציבור הרחב ימהר לחתום על הסכמים ממין זה? האם יש בהצעה זו משום פתרון מלא לבעיה?

2. תנאי בנישואין

[הסכם זה נוגע למהות הנישואין; כשמיישמים אותו, ההצעה היא להעמיד את כל קיום הנישואין בתנאי - אשר אם יתקיים, הנישואין לא יתקיימו כלל; במקרים אלו אין צורך בגט. לפתרון זה יש התנגדות מצד הרבנים, אם כי בשנים האחרונות הוא שב ועולה אצל פוסקים שונים] מה הם המצבים שאליהם מתייחסים מי שניסחו את ה-'תנאי בנישואין' במקורות השונים?

במקור מס' 39, מוצע תנאי (במאה החמש עשרה) למניעת מקרה של סרבנות יבם שהמיר דתו לחלוץ. כאשר נפטר גבר נשוי ללא ילדים, אז נערך טקס חליצה בין האלמנה לאחי הבעל. עד לאחר החליצה אסור לאלמנה להינשא לגבר אחר. תנאי כפול הוא תנאי המנוסח על פי דרישות ההלכה, והוא מציין ראשית מה יקרה אם התנאי מתקיים ואחר כך מה יקרה אם הוא לא יתקיים.

במקור מס' 40, מובא תנאי אשר הוצע כשנחקק החוק לגירושין אזרחיים בצרפת; יש לציין כי על פי ההלכה גירושין אזרחיים אינם תקפים לפירוק הנישואין, אך נוצר מצב שבו בעלים גירשו אזרחית בלבד ולא דאגו לסידור הגט - והאשה נותרה עגונה.

במקור מס' 41 - מובא התנאי של רבני קושטא (קונסטנטינופול, תורכיה, היום איסטנבול) המתייחס למצבים שונים שבהם אי אפשר להשיג גט.

במקור מס' 42 - מובא תנאו של הרב מיכאל ברויד, מתוך ההסכם המשולש שהוא מציג להלכה ולא למעשה, 2004.

מה דעתכם/ן על פתרון זה? רבנים רבים מסרבים לפתח ולקדם פתרון זה של תנאי בנישואין בשל החשש כי הדבר יביא לזילות במערכת הנישואין - אנשים יבגדו ויתלו בגידתם בכך שהנישואין יבוטלו מלכתחילה: מה דעתכם/ן?

אי אפשר להבין את כל ההצעות לעומק במפגש אחד. ניתן להעמיק באמצעות מקורות נוספים מרשימת המקורות. כמו כן, ניתן לפנות לספרות בנושא (אפשר להיעזר בספריה של קואליציית עיקר).

תקוותינו היא שתצאו מערב הלימוד הזה עם התובנה כי קיימים פתרונות הלכתיים לבעיה. ניתן לדחות חלק מפתרונות אלו (משום שהם רדיקאליים, לא מספיק מקובלים על ידי סמכויות ההלכה, או לא מספיק מבוססים), אך אי אפשר לדחות את כולם. מעכשיו, עם הידע שקיבלתם, גם אתם יכולים להיות שותפים למאבק למען העגונות ומסורבות גט. ואיך זיל גמור! [את השאר, צא ולמד].